

כתרי תורה

לק"י • פרשת ויהי בשלח ה'תשפ"א בשל"ב • גליון מ'
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

אינן לקראו בשעת התפילות וקריאת התורה - לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלביו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבולחט"א הרב צבי בלאט ולרפואה שלימה במהרה לכלל חולי בית ישראל, אבי"ר

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי שלום ב"ר יוסף רחבי זלה"ה
רב ביה"כ ריעאני בצנעא - י"ז שבט תש"ח
רבי משה ב"ר שלמה בשארי זלה"ה
רב מושב ישיע - י"ז שבט תשנ"ה
רבי סעריה ב"ר יפת חוזה זלה"ה
מח"ס תולדות הרשב"א - י"ז שבט תשנ"ח
רבי חיים ב"ר משה קאפא זלה"ה
רב העיר ירים - י"ח שבט תרצ"ו
רבי אהרן ב"ר משה יצחק חזן זלה"ה
רב ק"ק עדן ברמת גן - י"ט שבט תשכ"ה
רבי משה ב"ר שלמה דמארי זלה"ה
ראב"ד מנקדה שבדמאר - י"ט שבט תשל"ג
רבי סאלם ב"ר עואץ גבלי (הררי) זלה"ה
רבי יושב אלצארה - כ"י שבט תשל"ה
רבי חיים ב"ר יחיא משה (חייט) זלה"ה
רב מושב זבדריאל - כ"י שבט תשנ"ז
רבי יחיא ב"ר משה קאפא זלה"ה
רב מושב משען - כ"א שבט תשמ"ו
רבי יחיא ב"ר יחיא בסיס זלה"ה
דומ"צ ברדאע - כ"ב שבט תשל"ו
רבי סעריה נתן ב"ר עזר שרעבי זלה"ה
מקובל ודין בבומביי - כ"ג שבט תרפ"א

כתר של-א"ש

וישבתו העם ביום השביעי (ט"ז, ל')

פסוק זה תרגם אונקלוס ושבטו עמא ביומא שביעא. וכתב מהרי"ץ זלה"ה בחלק הדקדוק שכן הוא בנוסחאות כת"י. וכ"כ היא"ר. ובמסרה לתרגום איתא ושבטו לסוראי ונחו לנהרדעי.

ויש להבין מדוע באמת לנוסחא דידן תרגם אונקלוס ושבטו ולא ונחו, הלא כאשר מדובר על פעולת השביתה מתרגם אונקלוס לשון מנוחה כמו וישבת ביום השביעי (בראשית ב', ב') שבת תרגם שם אונקלוס ונח ביומא שביעא. וכן כי בו שבת תרגם ארי ביה נח (שם ב', ד') וכן וביום השביעי תשבת שבת תרגם אונקלוס וביומא שביעא תנוח (שם ל"ד, כ"א). ובשונה ממה שמתרגם בדרך כלל על יום השבת שאז מתרגם שבתא כמו בעשרת הדברות (כ', ה') זכור את יום השבת תרגם הוי דכיר ית יומא דשבתא, שבת לה' אהיך תרגם שבתא קדם ה' אהך. וכן בפרשת כי תשא (ל"א, י"ג-י"ז) כל יום השבת האמור שם מתורגם שבתא, ורק וינפש מתורגם ונח.

ומהרי"ץ בחלק הדקדוק ביאר כי היות וידוע כי כל 'העם' שבמקרא אינו אלא הערב רב (עי' זוה"ק כי תשא שמות לב, א דף קצא, א עה"פ וירא העם כי בשש משה, מאן העם אינון ערב רב) ובערב רב לא יצדק לשון מנוחה אלא לשון שביתה ובטלה ממלאכה. כי לא הנחילו השי"ת למנוחה נפשית רק לעמו ישראל. וכתב מהרי"ץ ומצאתי לקדמונינו ע"ה בפירוש רבינו הקרוש פרק השלשה, דע שמנחת שבת נבדלת ממנוחת החול, לפי שיש בה קדושה וברכה, ולא יתגלה גודל אותה ההנאה אלא לבעלי ההשגה, כאמרם וינוחו בס כל ישראל אהבי שמך ע"כ (וע"ש עוד מה שתירץ וצ"ע מהמקראות דלעיל). ודבריו בהירים כספירים מאירים, ללמדנו על גודל מעלת קדושת השבת, שאין זוכים למנוחתה אלא ישראל.

ובוודאי כי ככל שנוסיף בהכנה לקראת שבת ברוחניות ובגשמיות כך נזכה לקבל השפעתה לקדושה ולברכה שלא תהיה רק שביתה אלא מנוחה שלמה שהשי"ת רוצה בה, כי מאיתו יתברך היא מנוחתנו. אבי"ר. שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"א אלול התש"פ

טחן בבלנדר ירקות רותחים אם נחשב כהגעלה

א] מעשה באחד שריסק פלפלים חריפים ע"י בלנדר מקל'. ולאחר מכן נזכר, שבעבר ריסק עם הבלנדר ירקות ובשר רותחים וא"כ הסכין בשרית. אלא שסבור היה כי מכיוון שקודם ריסק הפלפלים, השתמש בבלנדר לריסוק ירקות מבושלים רותחים בלא בשר, הרי זה נחשב כהגעלה כמו שכתב הרשב"א (הובא בטור יו"ד סי' צ"ג) שהמבשל ירקות בקדירה של בשר, מותר לבשל בה אחר כך גבינה, ואף כאן ניתן יהיה לאכול את הפלפלים עם חלב.

תשובה: תחילה יש להבהיר כי אף שעברו עשרים וארבע שעות מריסוק הבשר ונפגם טעמו הבלוע בסכין. מכל מקום הסכין בשרית, היות וע"י ריסוק הפלפלים החריפים מושבט טעם הבשר הבלוע בה (שו"ע יו"ד סי' צ"ז ס"א). ואף שסתם מרן שם, שרק חריפות של חלתית משבית, הרי הוסיף בשם י"א, שגם צנון ושאר דברים החריפים משביחים. ולכן לכתחילה יש להחמיר בזה (כה"ח שם ס"ק י'). ומה שסבר שריסוק הירקות הרותחים בלא בשר יועיל במקום הגעלה, נראה כדבריו. שהרי אף שמרן השו"ע לא פסק את הרשב"א להלכה (עיין בה"ח סי' צ"ג ס"ק ל"א), זהו דוקא כשלא הוגעל כולו שבזה רק נחלש טעם הבשר, אבל כאן שהכניס את כל הסכין לירקות הרותחים, הוגעל כולו.

אמנם, מכיוון שלכתחילה יש להגעיל גם את המוט המחובר לסכין שהרי בליעת הבשר נתפשטה גם בו מדין חם מקצתו חם כולו (סי' צ"ד ס"א בשם י"א). לכך נראה דלכתחילה אין לאכול את הפלפלים עם חלב, אא"כ קודם לכן הגעיל את הסכין כולו עם המוט הנמשך, אך אם עירבם בחלב לא נאסרו.

לבחוש בקדירת החמין בשבת לאחר שהוסרה מן האש

ב] נשאלתי האם מותר בשבת לבחוש בכף את החמין אחר שנתבשל כל צורכו והוסר מהפלטה, כדי לערבב את המים הצפים למעלה עם שאר התבשיל. תשובה: הנה כתב הרמב"ם (שבת פ"ג הי"א) שאסור להוציא אוכל בכף מן הקדירה כשהיא על האש מפני שמגיס בה ונמצא כמבשל בשבת. וכתב המגיד משנה (שם) שמדובר בקדירה שאינה מבושלת כל צרכה שהמגיס בה חייב ולכן גזרו חכמים אף להוציא בכף. אבל בקדירה שמבושלת כל צרכה, מותר להוציא בכף. ואם הסירה מעל האש מותר אף להגיס ממש. וי"א שבקדירה שעל האש אסור אפילו להוציא בכף אף שמבושלת כל צרכה (שם טוב שם). והלכה למעשה אם הקדירה מבושלת כל צרכה והוסרה מעל האש, מותר לערבב את הרוטב עם שאר התבשיל (שו"ע שכי"א סי"ט). ומה שכתב המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק קי"ז) להחמיר בהגסה, דעת מרן השו"ע אינה כן (משנ"ב שם ס"ק קט"ו) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ב סי' נ"ז והערה נ').

היתר פתח פתוח אצל רופא

ג] בעניין איסור ייחוד בביקור אצל רופא, ישנם הרבה פרטים וכאן אעלה רק נדון אחד, אם יש היתר של פתח פתוח אצל רופא. הנה דעת הרבה פוסקים שדלת סגורה אם אינה נעולה, נקראת פתח פתוח לעניין ייחוד (עיין שע"ה ח"ו סי' ר"ג הע' ב'). ונחלקו האם גם אצל רופא נחשבת דלת סגורה כפתח פתוח. י"א שמכיוון שהרגילות היא שאין נכנסים לחדר הרופא בלא רשות, אין זה נחשב פתח פתוח (מנחת יצחק ח"ו סי' ע"ג, נטעי גבריאל ייחוד פ' מ"ז ס"ד). וי"א כי כל שיש אנשים שממתניס בתור, הרי זה נחשב פתח פתוח ואין זה ייחוד כיון דדי בזה שיהא לנמצאים בפנים 'אימת רבים' (חוט שני נדה עמ"פ"ב, ציץ אליעזר ח"ו סי' מ' פ"ב, שבט הלוי ח"ה סי' ר"ג ס"ז) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה שם סי' ר"ב הע' נ"א). וכ"ש אם אנשי המרפאה דרכם להיכנס אף בלא רשות. ולעצם ביקור אשה אצל רופא כבר כתב מרן שליט"א שראוי לכתחילה שתלך לטפל אצל רופאה ולעניין ביקור אשה אצל רופא נשים כתב שהרבה מכשולים רבים ועצומים נגרמו מזה, ולא תלך לטפל אצל רופא אלא כשאין רופאה מומחית והעניין נחוץ ובזמני הביקורים הקבועים לרבים ונכון שתיכנס עם מלווה (יעו"ש באריכות סעי' ט').

כי בא סוס פרעה במשנת רבותינו

שם מסלול ריווח הקודש יקרא לה' ובחמ"י נוסף פסוק יהיה על מצלות הסוס קדש לה'. הרי שפסוק כי בא הוא מכלל השירה. אלא דיל"ע שהזכירו י"ח פסוקים ומנו גם פסוק י"ט בכלל, ובחמדת ימים מנה בפועל רק ט"ו. וצ"ע.

פסוק זה נכתב כצורת השירה

ה[והנה הרמב"ם (סוף פ"ח מס"ת) כתב שירת הים כותבין אותה בשלשים שיטות. שיטה ראשונה כדרכה, ושאר השיטות אחת מניחין באמצעה ריוח אחד, ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצעה עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש. ונמצא הכתב כנגד הריוח ע"כ. (ומקורו במגילה טז, ב והוא לעיכובא כמבואר בשבת קג, ב. ואכמ"ל). וע"פ זה סידר הרמב"ם בהמשך את צורת הכתיבה, ושיטה ראשונה שהזכיר הוא פסוק אז ישיר, ואח"כ סידר את כל השירה אריח ע"ג לבונה, כולל פסוק כי בא סוס פרעה. וחלוקת השורות הוא כמו שציין שם הכס"מ ממסכת סופרים (פ"יב ה"יא) אלא שיש שינוי בראשי השורות בין נוסחת מס"ס להרמב"ם כיעו"ש וע"י אור תורה שקרא תגר על המדפיסים ששינו ולא ידעו שיש קפידא בצורת השירה. הרי מבואר כי גם פסוק זה מן השירה. וכן מבואר מדברי המאירי בקרית ספר (המאמר השני החלק הראשון) ומדברי הרב אור תורה ע"ש.

צורת כתיבת פסוק זה בספרי תימן

ו[והנה בספרי הרמב"ם כת"י תימן וכן בספר המוגה, שיטה ל' שאמורה להיות עם שתי רווחים עשאה עם ריוח אחד כמו השורה שמעליה (וכבר העיר מרן שליט"א בתגא דאורייתא עמ' ל"ג דצ"ע מדוע לא מנאה מהר"ע קורח ולה"ה בסערת תימן ברשימת השניונים שבספרי תימן עמ' ק"ג). ויש לתמוה אם פסוק זה מן השירה מדוע לא עשאה בשתי רווחים ככל השירה. והיה מקום לומר דס"ל לרבותינו כפירוש הרמב"ן וסיעתו דפסוק זה אינו מן השירה. ובתגא דאורייתא (עמ' מ"ב) הביא מספר מעם לועז דטעם הרווחים, להורות שכל מה שאנו משבחין להקב"ה אין בו די ויש להוסיף עליו עוד הרבה ומשו"ה מניחין ריווח. וא"כ זה שאינו מן השירה א"צ להניח ריוח.

אכן יש לדחות בתרתי, חדא דבשלמא לרב יהודאי גאון שנכתב פסוק זה ללא ריוח כלל, אתי שפיר אך לספרי תימן מדוע כתבוהו בריוח אחד, ממה נפשך. ועוד דמסתבר דאף להרמב"ן כתיבת פסוק זה היא כתיבת השירה, שהרי לא מצינו מי שחולק בזה, ואי איתא היו מזכירים כל הני ריבואאטא דעד כאן כתיבת השירה. וא"כ אם לא נכתבה כשירה, פסולה. ועוד דהרי מנהיגו לקרוא פסוק זה בנעימת השירה בקריאה"ת, ואף בזמירות מנהג המדקדקים לקרותו בנעימת השירה (כמבואר בשע"ה סי' י"ב סעיף ב'. ובעולת יצחק ח"א סי' נ"ג אות ג'). הרי דסבירא לן דהוא מן השירה. אך ראיה זו יש לדחות שהרי מתחילים את הנעימה כבר מפסוק וישע אף שאינו מן השירה עצמה (כמבואר בבארות יצחק על פסקי מהר"ן הלכות ברכות השחר ס"ק ס'), שמע מינה שכל פרשת השירה קוראים אותה באותה נעימה.

ז[ומה שנראה לומר דהנה כתב הטור (סי' ע"ה) דדוקא אם כתב השירה כשאר הכתב פסולה, אבל אם שינה בפיוור התיבות ממה שנהגו לא פסל ובלבד שיהיה אריח ע"ג לבניה. וכתב עליו הב"י, ופשוט הוא. ומעתה יש לומר דצורת כתיבה זו בריוח אחד עדיין היא אריח ע"ג לבנה כאשר יראה המעיין בחוש, [והיינו בין לפירש"י במגילה שם דבעינן שיהיה הכתב ע"ג החלק, ובין לפיר"ת שהר"ד בר"ן שם דבעינן שתהיה השיטה הקצרה ע"ג הארוכה]. ובוודאי אין כאן אריח ע"ג אריח ולבניה ע"ג לבניה, וכן אינה כתובה בשיטה אחת כמו שיטה ראשונה דאז ישיר. ועל דרך זו עדיין יל"ע מדוע שינו ולא עשו ככל השירה בב' ריווחים, ואולי כיון שנחלקו הראשונים בפסוק זה, נקטו דרך אמצעית, שמצד אחד עולה כתיבת השירה, ומאידך יש בה כדי לרמז על דעת הסוברים שאינו מן השירה.

עו"ל ע"פ משי"כ הרב גנת ורדים (שם) דאם נכתבה שיטה אחרונה של השירה בלא ריוח כשרה, משום דמוכח כי רק מחמת שלא היו התיבות מספיקות על כן כתב בלא ריוח. והביאו החיד"א בספר לדוד אמת (סי' ט"ז סעיף ט' אות י"ב) וכתב דיש לסמוך ע"ז שלא להורידו ולהוציא ס"ת אחר. אך להוציאו לכתחילה כשיש ס"ת כשר צ"י. והביאם הרב יד שאלו על השו"ע. וא"כ יתכן דסופרי תימן התקשו בפועל לעשות את הריוח בשיטה אחרונה שיש בה תשע תיבות מה שאין בשום שיטה עם ב' ריווחים, ולכך עשו רק ריוח אחד. ועדיין יש להתבונן בפרשתא דא כדי שזוכה להלך ברווחים.

כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (פ"ו י"ט)

מחלוקת הראשונים אם פסוק זה מן השירה

א[איתא במכילתא ה' ימלך לעולם ועד, מפני מה, כי בא סוס פרעה וכו'. [וכן משמע במדרש הגדול, ע"ש] וביאור הענין הוא כמ"ש הראב"ע כי פסוק זה מן השירה, ושייך לפסוק שלפניו ה' ימלך לעולם ועד, והכי קאמר, ראוי ה' שתאות לו המלוכה, שעושה פלא בתוך פלא, כי השיב את מי הים על המצרים בעוד ישראל שם בתוך הים ביבשה (וע"ע שם פסוק י') ע"ש. וכ"כ מהרי"א לנדא בביאורו למכילתא בירורי המידות. וע"ע ביאור נפלא במרכבת המשנה על המכילתא, ובדומה לו ביזת רענן על הילקוט שמעוני, וגם לדבריהם הוא חלק מהשירה. וע"י קו המדה על המכילתא וצ"ע. וע"י לרס"ג שתרגם בתפסיר כי בא סוס פרעה, אד' דכ"ל כ"ל פרעון. וביאור מהר"ע קרח ולה"ה בנוה שלום דה"ק וכבר בא סוס פרעה, ודבק למעלה. ודלא כפירש"י ורשב"ם שפסוק זה נמשך למטה (ע"י בסמוך). ונראה דאינו מוכרח שכוונתו כפי הראב"ע, דשמא כוונתו כפירוש ראשון ושני של הרמב"ן, המובא להלן.

ב[אכן הרמב"ן חלק על ראב"ע וכתב כי פסוק זה אינו מן השירה כיון שאינו כתוב כדרך השירה והנבואות, אלא הוא מחובר עם פסוק אז ישיר שלפני השירה, ופירושו א' אז ישיר משה מיד ולא למחרת כי באותו יום בא סוס פרעה וכו'. ולפ"ז כי בא פירושו בגלל שבא. ב' אז ישיר משה בעוד בני ישראל הולכים ביבשה בתוך הים. ולפ"ז כי בא פירושו כאשר בא. וכ"כ רבינו בחיי (וכן מבואר ממש"כ רבינו בחיי שם למעלה דבשירה יש י"ח פסוקים, ש"מ דפסוק כי בא שהוא פס' י"ט אינו מן השירה. וע"י לקמן אות ד' בדברי מדה"ג), החוקוני והספורנו. דרך שלישית נראה מפירש"י כיעו"ש בשפתי חכמים שהוא מחובר עם פסוק ותקח מרים שלאחריו, כי בא סוס פרעה וכו' אז ותקח מרים הנביאה. וכ"כ רש"י במסכת גיטין (צ, א ד"ה כי. וכן דעת תוספות שם ד"ה כי) וכ"כ רשב"ם וכ"ה בהדר זקנים מבעלי התוספות. ודרך רביעית מצאתי בפירוש רע"ז מברטנורא כי הוא פסוק בפני עצמו כאשר בא סוס פרעה בתוך הים השיב ה' עליהם את מי הים וכו'.

ג[וכדעת הרמב"ן כן הביא הב"י (סי' נ"א) מדברי האבודרהם (עמוד ס"ג) לענין אמירת הזמירות, שכופלין אז פסוק השם ימלוך לעולם ועד מפני שהוא סוף השירה. ואף הב"י שחלק זהו מטעם אחר כיעו"ש. אכן יעויין בדיקים בנוסח התפלה מהגר"א (נדפס בהערות שבשו"ע מהדורת פרידמן שם סעיף ז' אות י"ח. ובסדר אזור אליהו) שכתב דאף שפסוק כי בא הוא מהשירה לא תקנוהו בתפלה, נמצא שאינו כהרמב"ן.

ומאידך כבר הביא המג"א (סק"ט) בשם כתבים דטוב לומר עם השירה פסוק כי בא. (והוא בשע"ה ענין נוסח התפילה, וע"ש שכתב לומר ה' ימלוך שמ"ת. וצ"ל דאינו מטעם אבודרהם דאז א"צ לומר פסוק כי בא, אלא טעם יש לו ע"פ הסוד. וכ"ה בשתי"ז סק"א). ויותר מפורש בספר נגיד ומצוה (תפלה) וז"ל, צריך לומר פסוק כי בא סוס פרעה, כי גם הוא מן השירה ע"כ. והביאו גם הרב גינת ורדים (אריח כלל ב' סי' ח') והוסיף ואין מי שיחלוק בזה זולתי הרמב"ן כפי התורה, דאגב חורפיה לא דק, שכתב לדחות את דברי הראב"ע וכו' ובקשתי לו חבר ולא מצאתי, ואין ראוי לסמוך עליו בזה כלל אפילו בשעת הדחק. אכן ע"פ האמור כאן מצאנו לו חברים רבים. וכבר העיר כן רבי צבי הירש מברלין (גיטין שם) והביא עוד ראיות לדעה זו.

ראיות מחכמי תימן למחלוקת זו

ד[הנה כתב מוהר"ר שלמה ב"ר סעדיה אלחראזי בספרו בית תפילה (במבוא לתפילת העמידה) ו"מ ד"מ ברכות כנגד י"ח פסוקים שמאז ישיר עד ה' ימלוך, שהם י"ח. ומהא"י טעמא פירש ר' חטר בירב שלמה, כי מנין גאה גאה כמנין י"ח ברכות לומר לך שכל המתפלל י"ח בעונתה מעלה עליו הכתוב כאילו אמר השירה עם משה וישראל על הים עכ"ל (וכן הביא מהר"ן בע"ח ח"א דף מז, א מדברי מדרש אור האפילה, ע"ש). הרי שלא מנו את כי בא סוס פרעה בכלל השירה שהוא פסוק י"ט.

אכן במדרש הגדול (כאן) ובחמדת ימים (ט"ו, א') מנו י"ח פסוקים בשירה שכנגדן פייס הקב"ה לכנסת ישראל ב"יח פסוקים של נחמה, והאחרון הוא פסוק כי בא, אתם אמרתם כי בא סוס פרעה (כנגדו תזכו לפסוק. אבשר"ד) והיה

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו כמוהר"ר אהרן ב"ר משה יצחק חזן זלה"ה

זקינו רבי יצחק בן למשפחת ששון הידועה מבגדד הגיע לעדן לאחר שהתאלמן ונשא אלמנה צעירה שהבטיחה חכמי הקהילה כי תזכה לארבעה בנים צדיקים. ואכן נתקיימה ברכתם, ובניה היו ידועים כת"ח מופלגים והעמידו תלמידים הרבה. בצעירותו התייתם מאביו ואמו אך התמדתו העצומה ושקידתו בתורה בתוך הדחק היא שעמדה לו עד זוכה בצעירותו לתואר 'גמרי' שהיה נקרא רק בעל ידיעה מקיפה בש"ס. הוסמך ע"י ביה"ד וכל ימיו עסק בתורה ובהרבצתה. כשעלו נכדיו שנשארו בעדן, סיפרו שכאשר נכנסו אליו ישב ולמד, רבינו הביט אליהם בפנים מאירות אך מיד שב לתלמודו. פעל רבות לחיזוק התורה בפרט בקרב הצעירים וכאב מאוד את מצבם הרחוני בעליה, ומכך נחלה בשרו ללב שלא קם ממנו. וזע"א